

За сприяння Академії педагогічних наук України

ШКІЛЬНИЙ СВІТ

№ 34 (498), вересень 2009

ВИДАЄТЬСЯ З 1 ВЕРЕСНЯ 1997 РОКУ ЧОТИРИ РАЗИ НА МІСЯЦЬ
РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ ТІЛЬКИ ЗА ПЕРЕДПЛАТОЮ

Вітаємо

17 вересня – День рятувника

Вітаємо працівників аварійно-рятувальних служб, пожежної охорони, інших спеціальних формувань, ветеранів, а також Управління з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи районних, міських та обласних державних адміністрацій, котрі зробили значний внесок під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, захисту життя і здоров'я людей.

Печерське районне управління ГУ МНС України в м. Києві

У номері

Де собака заритий?
Стратегія й тактика виховання

с. 3

Я – гідна людина.
Типи сформованості почуття власної гідності в підлітків у дитячих об'єднаннях

с. 5

Містечко добрих справ.
Колективна творча справа для учнів середнього шкільного віку

с. 7

Хочу бути здоровим.
Виховання потреби в здоровому способі життя

с. 10

Камінь вересня.
Про районний юнацький дискусійний клуб «САПФІР»

с. 13

Сучасна молодь проти шкідливих звичок.

Позакласне заняття з превентивного виховання школярів

с. 16

Тижні знань з безпеки життєдіяльності

с. 19

Ім'я зла і добра одне – людина.
Сценарій театралізованого виступу екологічної бригади

с. 20

Гарбузовий бал

с. 23

Музика

Вкладка

Розум не має ціни, а виховання – кордонів

Новинки від рівненських розробників

Мультимедійні засоби навчання на уроках музичного мистецтва

Оксана ГУМІНСЬКА, к. п. н., доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Рівненського державного гуманітарного університету

Сучасна школа перебуває на етапі докорінного перегляду інноваційності усього навчально-виховного процесу. Орієнтир на інноваційний педагогічний процес скеровує вчителя на оновлення, удосконалення змісту, засобів, форм та методів навчання. Новизна, на думку дослідників, залежить від об'єктивних чинників — детальності розробки психолого-педагогічного супроводу (системи взаємопов'язаних заходів і прийомів), загального алгоритму педагогічної діяльності й методичного інструментарію; від суб'єктивних факторів — індивідуального стилю, досвіду і мотивації вчителя, його інноваційно-творчого потенціалу.

Без комп'ютера тепер нікуди

Сьогодні об'єктивними чинниками новизни засобів навчання, безумовно, є комп'ютерні технології, які відкривають нові можливості для педагогіки мистецтва, для поліхудожнього виховання школярів.

Суб'єктивні фактори застосування комп'ютерних технологій перш за все залежать від рівня комп'ютерної грамотності учителя музичного мистецтва, його бажання опанувати і творчо застосовувати нові засоби навчання.

Кожного вчителя поставлено в умови комп'ютерної самоосвіти. Адже він може застосувати комп'ютер для полегшення своєї праці, економії часу та підвищення якості освіти як технічний засіб навчання. Потім учитель музичного мистецтва прийде до розуміння необхідності опанування програмою роботи з текстом (Microsoft Word), програмою запису звука Audio CD (Ahead Nero), програмою нотного набору та верстки музичного тексту (Finale), програмами запису і обробки звука (Adobe Audition, Sound Forge), програмою підготовки презентаційної графіки (Microsoft PowerPoint).

«Контур плюс» працює для вас

В арсеналі сучасного вчителя мистецтва є різні мультимедійні засоби — енциклопедичні видання, ігрові програми. Тематика таких проектів найрізноманітніша: класична музика, сучасна музика, окремі музичні твори, музичні інструменти, теорія музики, живопис, архітектура, музеї світу, художня культура, культура певної історичної епохи, народна творчість тощо. Але ці продукти призначені для загального вжитку.

Презентуємо нові вітчизняні мультимедійні засоби навчання музичного мистецтва для загальноосвітніх навчальних закладів:

Педагогічні програмні засоби (ППЗ) «Музика» для 1—4 кл., створені на основі Державної програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Музика» (1—4 класи), автори О. Я. Ростовський, Л. О. Хлебникова, Р. О. Марченко;

ППЗ «Музичне мистецтво» для 5—7 кл., створені на основі Державної програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Музичне мистецтво» (5—8 класи), автори Б. М. Фільц, І. М. Белова, Г. Б. Букре-

єва, М. С. Демчишин, Л. М. Масол, О. В. Мільченко, О. М. Павленко;

ППЗ «Мистецтво» для 1—4 кл., створені на основі Державної програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво» (1—4 кл.), автори Л. М. Масол, Е. В. Белкіна, О. І. Оніщенко, Н. В. Очеретяна, В. В. Рагозіна.

Автором цих ППЗ є колектив приватного підприємства «Контур плюс» (м. Рівне; директор Є. М. Левченко, керівник проекту Т. М. Крук).

ППЗ є зразком створення мультимедійних підручників з музичного мистецтва, за допомогою яких можна організувати навчально-пізнавальну діяльність учнів протягом усього курсу. Вони розраховані на використання як для колективної форми навчання, так і для самостійної роботи учнів, а також для проведення тестування.

Послідовно, доступно, образно

Структурною основою ППЗ з музичного мистецтва є поурочне планування уроків музики для початкової школи та музичного мистецтва для основної школи.

Кожен урок розкриває конкретну тему згідно з навчальною програмою та містить засоби для її розкриття: малюнки, світлинки, текст, анімації, аудіо- та відеофрагменти, зразкове виконання музичних творів, виконання пісень у режимі караоке тощо. Матеріал ППЗ подано послідовно, доступно, образно.

Емоційно-інформаційним елементом усього комплексу уроків є головні герої (педагогісти), які включають присутніх у діалог про життя, музику, мистецтво.

*Ната — спеціалістка з музики.
Має широкий діапазон знань.
Мріє про велику сцену.
Романтична, але практична.*

*Антон — спеціаліст з музики.
Має широкий діапазон знань.
Насмішуватий, але доброзичливий.
Вільний митець.*

*Фея — спеціалістка з музики.
Має широкий діапазон знань.
Знається на теорії музики, видах та жанрах музики, біографіях відомих композиторів та виконавців.*

*Маєстро — спеціаліст з музики.
Поважливий, розсудливий.
Знається на видах, жанрах та стилях музики, біографіях відомих композиторів і виконавців, а також на теорії музики.*

Лясолька — спеціалістка з музичних і синтетичних видів мистецтва.

*Має аналітичний склад розуму, однак це не заважає бути романтиком і захоплюватися красою світу.
Весела, доброзичлива, вихователка в душі.*

*Барвік — спеціаліст із візуальних мистецтв.
Самовпевнений, енергійний і творчий.*

Мультимедійні кроки

Дидактична структура мультимедійних уроків підпорядкована

дидактичній структурі уроку музичного мистецтва і складається з логічно-обґрунтованих частин (кроків), які мають таку послідовність:

- тема уроку;
- вступ або вступна бесіда;
- демонстрація пісні;
- розучування пісні;
- караоке;
- розповідь про музику, відомості про...;
- слухання музики;
- аналіз прослуханого твору;
- запитання, тестові завдання;
- підсумки уроку.

Структура мультимедійного уроку музичного мистецтва ППЗ «Мистецтво» доповнена такими структурними компонентами, як:

- споглядання та аналіз репродукцій;
- перегляд фрагментів кінофільмів, мультфільмів;
- творчі завдання;
- ритмічні вправи;
- спів з нот.

Послідовність цих компонентів (мультимедійних кроків) змінюється залежно від драматургії уроку: блок слухання музики може стояти в першій частині уроку, а блок розучування пісні — в другій. Незмінними кроками є: тема уроку, вступ (вступна бесіда), тестові завдання, підсумки уроку.

Караоке на уроці

Знання змісту (інформаційно-ілюстративного наповнення) кожного структурного елемента допоможе учителю в підготовці до уроку, написанні власного плану-конспекту з використанням запропонованого нами підручника. Розглянемо докладніше кожен структурний компонент.

Тема уроку. На екрані з'являється запис теми уроку. Учитель разом із дітьми читає запис (ППЗ «Музичне мистецтво»; ППЗ «Мистецтво»).

Вступ або вступна бесіда. На екрані з'являються головні герої, від імені яких ітиме розповідь про музичне мистецтво. Вони вітаються з учнями, ведуть між собою та учнями діалог за темою уроку. Учитель

за бажанням може продовжити з учнями цей діалог (головні герої ППЗ «Музичне мистецтво»; головні герої ППЗ «Мистецтво»).

Демонстрація пісні. Звучить зразковий варіант виконання пісні (із супроводом чи а capella) перед її розучуванням.

Розучування пісні. На екрані — ноти та слова пісні. Вивчення нотної грамоти та спів з нот не передбачені державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Але учні можуть слідкувати за нотним записом пісні, звертаючи увагу на «графіку» мелодії (рух мелодії — догори, донизу, на місці, стрибками). Текст куплетів допомагає використанню традиційної методики розучування пісні — на слух.

Для розучування пісні в 1—2 класах пропонується використання графічного запису мелодії з анімаційним позначенням руху мелодії.

Караоке. Звучить супровід до пісні, на екрані — текст у режимі караоке.

У такому режимі учитель опрацьовує зміст кожного куплету, виконавський розвиток вокального твору. Учні готуються до «концертного» виконання пісні.

Розповідь про музику. Головні герої ведуть діалог про музичне мистецтво: обговорюють твір для слухання, пригадують історію його створення, згадують про композитора.

Про окремі музично-теоретичні поняття та терміни розповідає фея: звучить визначення про оркестр, музичний інструмент, жанр, стиль, форму тощо.

На екрані — портрети, ілюстрації, слайд-шоу, твори живопису, відеофрагменти тощо.

Учитель може продовжити з учнями діалог про музику, розпочатий героями, повторити теоретичні визначення.

Слухання музики. На моніторі — нейтральна заставка, що не відволікає учнів від сприймання самої музики. Можливе використання заставки, що демонструє структуру твору (7 клас, вивчення теми

«Композиція музичного твору») або демонструє образ музичного твору та музичний інструмент.

Аналіз прослуханого твору: Головні герої ставлять учням запитання або дають завдання до прослуханого твору. Учитель може доповнити аналіз прослуханого твору власними запитаннями та завданнями.

Учні відповідають самостійно, іноді — за допомогою підказок на моніторі (допоміжна клавіша F12 «Характеристики музики»).

Відповіді на запитання, завдання можуть доповнюватися відомостями про життя і творчість композитора, жанр, виконавців (інструменти, голоси, оркестри), засоби музичної виразності тощо.

Запитання, тестові завдання. На монітор виведено та звучать запитання для перевірки засвоєння знань уроку.

На уроках ППЗ «Музичне мистецтво» (3—7 класи) для підсумкової перевірки знань пропонується застосування тестових завдань (на одиничний та множинний вибір відповіді).

Підсумки уроків музичного мистецтва (ППЗ «Мистецтво») можна провести у формі вікторини чи у формі гри (вікторини «Музичний портрет», «Картинна галерея», гра «У світі музики»).

Перевірка знання учнями музичних творів здійснюється у формі музичної вікторини (музичні вікторини «Музика розповідає», «Музика не знає кордонів»).

Підсумки уроку: Діалог головних героїв. Учитель за бажанням може продовжити з учнями цей діалог.

Тепер докладно про структурні компоненти, введення яких до структури мультимедійного уроку обумовили особливості викладання інтегрованого курсу «Мистецтво».

Споглядання та аналіз репродукцій.

Перегляд фрагментів кінофільмів, мультфільмів.

Творчі завдання (на розвиток уяви на основі прослуханої музики). Бесіда про висоту звука та творче завдання. Вокальна імпровізація.

Створення речитативу. Спів з нот і вокальна імпровізація. Інструментальна імпровізація. Літературна творчість. Пластичні етюди, наприклад, «Птахи».

Ритмічні вправи. Ритмічні вправи на основі слова, відомості про нотні знаки, що позначають тривалість звуку, робота над ритмічною вправою за ритмічним рисунком, відтворення ритму хабанери на основі слухання музики, розуміння та виконання елементарного інструментального супроводу.

Спів із нот. Відомості про висоту звуків та нотний стан. Вивчення поспівки з нот. Спів пентатонічного звукоряду під час вивчення мистецтва Китаю та Японії.

Представлений навчальний матеріал динамічно відображає виучувані процеси, містить безперервний звуковий супровід, а також фонограми творів, передбачені програмами. У будь-яку мить учитель може зупинити процес, тим самим дати можливість учням самостійно продовжити хід думки чи відповіді на поставлене запитання.

Для перевірки знань передбачено контрольні запитання та завдання, тести для самоконтролю та контролю. Контроль за рівнем засвоєння навчального матеріалу можна здійснювати з різним ступенем глибини і повноти, в оптимальному темпі для кожної конкретної дитини.

Для підготовки до уроку музичного мистецтва з використанням ППЗ учитель може скористатися методичними рекомендаціями, тематичним плануванням уроків (додавки до методичних рекомендацій), сценарієм уроку в режимі «Підручник».

Крім того, програмний засіб містить додаткову інформацію:

- довідку щодо роботи з ППЗ;
- глосарій (перелік і визначення понять, використаних у курсі музичного мистецтва);
- іменний покажчик (історичні довідки про композиторів, виконавців, творчість яких вивчається);
- характеристики музики (розділ «Характер» — епітети, за допомо-

гою яких можна передати враження від емоційно-образного змісту музики; розділ «Засоби виразності» — слова-визначення, за допомогою яких учні характеризують основні елементи музичної мови — мелодію, ритм, динаміку, темп, тембр).

Сам собі конструктор

Якщо хтось думає, що програмісти, створюючи навчальну програму для розповсюдження чи продажу, не в змозі надати їй індивідуального характеру, врахувати уподобання, стиль учителя, навчальний рівень класного колективу, тобто не роблять програму під конкретного вчителя, спробуємо його заспокоїти. Саме для творчих учителів у ППЗ «Музичне мистецтво» та ППЗ «Мистецтво» існує режим «Конструктор», який дає можливість на основі готового мультимедійного матеріалу індивідуалізувати програмний засіб під конкретного учителя завдяки таким функціям:

- перейменування та переміщення фрагмента уроку;
- видалення існуючого фрагмента уроку;
- створення нового фрагмента уроку;
- створення фрагмента уроку за допомогою імпорту файлу;
- створення нового уроку за власною темою;
- створення тестового завдання;
- збереження створеного уроку під час виходу з конструктора.

Таким чином, режим «Конструктор» допоможе відредагувати запропоновані розробниками уроки та змоделювати власний комп'ютерний урок.

І так можна, і так

У тому разі, якщо *матеріальні умови школи не дають змоги* застосувати програмно-методичний комплекс навчального призначення «Музичне мистецтво» для проведення уроків, ППЗ можна використати:

- у позаурочній роботі (факультативні чи індивідуальні заняття);

- як музичну хрестоматию для учителя музики;
- як інформаційно-ілюстративний довідник під час підготовки учителя до уроку;
- як матеріал для підготовки учителя до тестового контролю знань;
- як методичний довідник учителя музики (методи та прийоми пояснення, проведення опитування, методи організації слухання музики, розуміння пісні).

Запропонований комплекс розширить інформаційний, наочний, методичний арсенал учителя музичного мистецтва незалежно від рівня професійної кваліфікації та досвіду.

Поради та аксіоми

Оновлення методики викладання музичного мистецтва з використанням ППЗ на сьогодні лежить у площині апробації та творчого переосмислення запропонованої бази даних уроків музичного мистецтва. Пропонуємо деякі поради щодо методів та форм застосування ППЗ на уроках музичного мистецтва.

Матеріал комп'ютерних уроків має бути зрозумілим і близьким учителю музичного мистецтва щодо інформаційних та технічних можливостей застосування. Саме за такої найпростішої умови виникає *потреба* у його творчому використанні.

Потрібно *творчо* підходити до *застосування уроків ППЗ* чи їх окремих компонентів (кроків) у власній напрацьованій системі-методиці. Таке застосування має бути органічним та коректним.

Бажано *творчо* підходити до *організації активного сприймання* матеріалів ППЗ: співучасть у діалозі з головними героями, створення проблемних та ігрових ситуацій навколо окремих інформаційних кроків-блоків.

Необхідно *творчо* підходити до *організації активної діяльності* учнів за переваги діяльності сприймання матеріалів ППЗ.

Варто органічно включати, поєднувати матеріал ППЗ з елементами інших технологій (ігрових, інтегративних, інтерактивних тощо).

Слід варіативно підходити до плану-сценарію одного й того самого уроку з ППЗ.

Велику увагу необхідно приділити якості вокально-хорової роботи (особливо на етапі аналізу власного виконання вивчених пісень), тому що такий самоконтроль поки що не можуть передбачити сучасні ППЗ.

Ці поради не гарантують повноти розкриття методичних питань використання ППЗ на уроках музичного мистецтва в школі. Але набутий досвід та аналіз практики застосування ППЗ дає нам змогу визначити деякі *аксіоми мультимедійного навчання*:

- Комп'ютер — помічник, посередник учителя, а не його заміна.
- На уроці повинен переважати діалог учнів із учителем, а не монолог комп'ютера.
- Учитель є організатором продуктивної, змістовної та результативної діяльності, а не мультимедійним факіром, що вміло маніпулює технічним засобом.
- Урок з ППЗ має бути насичений змістовними діями учнів (розумовими, практичними), а не розвагою і лише сприйманням різноманітних мультимедійних ілюстрацій та ефектів.

• Образно кажучи, мультимедійний підручник є тими нотами, за якими кожному учителю-диригенту разом з учнями належить виконати унікальний авторський твір.

Процес використання мультимедійних технологій навчання неминуче призводить до перегляду методів та форм організації навчання. Кожен учитель рано чи пізно прийде до цих змін. Перспективами оновлення методики викладання музичного мистецтва з використанням мультимедійних засобів навчання є створення всеукраїнського фонду обміну методичними матеріалами, авторськими розробками уроків на основі представлених ППЗ.

Тезаурус

Мультимедіа — комп'ютерна технологія, яка забезпечує поєднання кількох видів інформації

(текст, звук, фото, малюнок, анімація, відео тощо) в єдиний блок, а також носій такої інформації.

Мультимедійний урок — урок із використанням мультимедійних засобів навчання.

Педагогічний програмний засіб — програмна продукція, яка використовується у комп'ютеризованих системах освіти як засіб навчання та виховання учнів.

Інформатизація суспільства — процес активного повсюдного використання інформаційної техніки для виробництва, переробки, збереження та поширення інформації й особливо знань.

Інформатизація освіти — процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки та використання нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання і виховання.

Література

1. Затымина Т. Компьютерные технологии на уроке музыки // Искусство в школе. — 2006. — № 5. — С. 41—43.
2. Лернер П. С. и др. Концепция интерактивного учебника // Школьные технологии. — 2002. — № 1. — С. 101—105.
3. Масол Л. М. Інноваційні художньо-педагогічні технології // Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу: Довідкові матеріали для організації роботи вчителя. — Х.: Торсінг плюс, 2006. — С. 296—321.
4. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. — Х.: Веста: Ранок, 2006. — 256 с.
5. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / За ред. О. Пехоти. — К., 2002.
6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. — К.: В.С.К., 2004. — 192 с.
7. Тараева Г. Р. Компьютер и инновации в музыкальной педагогике. Книга 1: Стратегии и методики. — М.: Классика-XXI, 2007. — 128 с.